

Bruxelles, 31 ianuarie 2020
(OR. en)

5512/20

EDUC 15

NOTĂ

Sursă:	Secretariatul General al Consiliului
Destinatar:	Comitetul Reprezentanților Permanenți / Consiliul
Subiect:	Pregătirea dezbaterii de orientare din cadrul Consiliului EYCS (Educație) din 20 februarie 2020 privind „Circulația creierelor – o forță motrice pentru spațiul european al educației” - Document de dezbatere al președinției

În urma consultării Comitetului pentru educație, președinția a pregătit documentul de dezbatere din anexă, care este prezentat ca bază pentru dezbateră de orientare care va avea loc în cadrul reuniunii Consiliului Educație, Tineret, Cultură și Sport din 20 februarie 2020.

Circulația creierelor – o forță motrice pentru spațiul european al educației

Document de dezbatere al președinției

Mobilitatea în scopul învățării și mobilitatea forței de muncă, împreună cu circulația transnațională a cetățenilor, generează numeroase beneficii, cum ar fi dezvoltarea competențelor generice, transversale, interculturale și lingvistice, sporirea capacității de inserție profesională, o mai bună înțelegere a identității, a creșterii și a maturității proprii persoane, precum și dezvoltarea identității și a valorilor europene. „Există o legătură între, pe de o parte, mobilitatea în scopul învățării și, pe de altă parte, mobilitatea viitoare, salarii mai mari și o rată mai scăzută a șomajului. De asemenea, aceasta este corelată cu îmbunătățirea înțelegerii reciproce, a deschiderii și a competențelor cetățenești”¹. În plus, libera circulație și difuzare a cunoștințelor și a ideilor în întreaga UE este benefică pentru dezvoltarea economiei și a societății, precum și pentru consolidarea integrării europene și menținerea vitalității europene.

Printr-o circulație echilibrată a creierelor se înțelege „posibilitatea ca țările în curs de dezvoltare să valorifice competențele, know-how-ul și alte forme de experiență dobândite de migranții lor și de membrii propriei diaspore”². Aceasta reprezintă o condiție prealabilă pentru dezvoltarea echilibrată și pentru coeziunea diferitelor regiuni și țări ale UE și, prin urmare, a Uniunii înseși.

Pe de altă parte, dezechilibrele de la nivelul fluxului de creiere și migrația într-un singur sens a persoanelor ale căror competențe variază de la niveluri scăzute la niveluri ridicate pe tot cuprinsul Europei pot să provoace mari pierderi de capital uman sub forma irosirii creierelor sau a exodului creierelor³. Aceste fenomene sunt o posibilă consecință a unei serii de factori, în special a disparităților sociale și economice din întreaga UE, precum și cauza depopulării anumitor regiuni sau țări, antrenând o combinație inegală a nivelurilor de competențe în întreaga Europă. Pe termen lung, astfel de disparități pot pune în pericol coeziunea și pot prezenta un risc pentru sustenabilitatea de durată a proiectului european⁴.

¹ Monitorul educației și formării, 2019. Comisia Europeană (2019).

² Glosarul Rețelei europene de migrație. Sursă: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/brain-circulation_en

³ *Irosirea creierelor* înseamnă nerecunoașterea competențelor și a calificărilor dobândite de un migrant în afara UE, ceea ce împiedică astfel de persoane să își valorifice întregul potențial. *Exodul creierelor* este pierderea suferită de o țară ca urmare a emigrării persoanelor cu înaltă calificare. Glosarul Rețelei europene de migrație. Sursă: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/brain-circulation_en

⁴ Exodul creierelor în UE: abordarea provocărilor la toate nivelurile, Emil Boc, Comitetul European al Regiunilor, proiect de aviz pentru cea de a 138-a sesiune plenară (2020).

Concurența din ce în ce mai mare cu care se confruntă persoanele cu înaltă calificare este legată de o rată semnificativă a migrării din anumite țări sau regiuni către altele. Condițiile economice, potențialul de pe piața forței de muncă și percepția asupra calității instituțiilor de învățământ se numără printre factorii care atrag talente străine, inclusiv studenți, absolvenți de învățământ superior, cercetători și tineri profesioniști. „Mobilitatea orientată spre interior în rândul studenților⁵ este unul dintre cele mai importante canale de stimulare a migrației talentelor la nivel mondial. Aceasta are beneficii potențiale semnificative pentru țările de destinație în ceea ce privește resursele de capital uman disponibile⁶.” Unele sisteme și unele țări sunt mai atractive decât altele, din diverse motive legate de condițiile economice generale, condițiile de pe piața forței de muncă, condițiile sociale și cele de viață⁷. Modelul general al mobilității forței de muncă în UE a indicat că 98 % dintre lucrătorii mobili⁸ trăiesc în țările UE-15 și în țările AELS, în timp ce doar 2 % dintre aceștia locuiesc în țările UE-13⁹. Cifre mai recente arată că 74 % dintre toți migranții din UE-28 sunt găzduiți de Germania, Regatul Unit, Italia, Franța și Spania. În plus, statisticile au relevat că migranții recenti au un nivel de educație mai ridicat decât resortisanții țării lor gazdă¹⁰.

⁵ Fenomenul este mult mai pronunțat în cazul mobilității în vederea obținerii de diplome decât în cel al mobilității creditelor, cum ar fi în cadrul programului Erasmus +.

⁶ Din cauza lipsei sau a caracterului incomplet al datelor privind mobilitatea orientată spre interior în vederea obținerii de diplome în cazul unor state membre de destinație, calculul acestui criteriu de referință rămâne subestimat. Monitorul educației și formării, 2019. Comisia Europeană (2019).

⁷ Potrivit OCDE, *indicatorii atractivității talentelor* notează șapte dimensiuni: calitatea oportunităților, veniturile și impozitele, perspectivele, mediul familial, mediul de competențe, incluziunea și calitatea vieții. Acest indicator reflectă capacitatea unei țări de a atrage și a păstra trei categorii specifice de migranți talentați: lucrătorii cu înaltă calificare (cei cu diplome de masterat și doctorat), studenții și întreprinzătorii străini. OCDE. *Dezbateri de orientare privind migrația* (2019).

⁸ În rapoartele anuale ale Comisiei Europene privind mobilitatea forței de muncă în interiorul UE, *lucrătorii mobili* sunt definiți ca cetățeni activi din UE-28 care își au reședința într-un stat membru sau într-o țară AELS diferit(ă) de țara lor de cetățenie.

⁹ Raportul anual pe 2016 privind mobilitatea forței de muncă în interiorul UE. Comisia Europeană (2017).

¹⁰ Raportul anual pe 2017 privind mobilitatea forței de muncă în interiorul UE. Comisia Europeană (2018).

În plus, conform unui studiu recent privind circulația forței de muncă calificate¹¹, astfel de dezechilibre de la nivelul fluxului creierelor arată că investițiile din țările de origine în educație și formare sprijină piața forței de muncă și dezvoltarea economică din țările de destinație și că, în același timp, este posibil ca, în țările de origine, capitalul uman să se reducă atunci când populația care rămâne are, în ansamblu, competențe inferioare în raport cu cele ale populației care pleacă¹². Printre consecințele cu care se confruntă țările de origine se numără diminuarea rentabilității investițiilor publice în educație, deficitul de forță de muncă și exodul creierelor¹³.

Cu toate acestea, migrația inversă (întoarcerea în țara de origine) poate aduce câștiguri țărilor de origine, și anume prin remiterile de bani¹⁴, crearea de rețele care facilitează comerțul, fluxurile de capital și difuzarea cunoștințelor, transferul de competențe și de know-how¹⁵, investițiile și expertiza migranților care revin în țara de origine, precum¹⁶ și prin cunoștințele pe care migranții ce se întorc le-au dobândit recent și care le permit să încurajeze spiritul antreprenorial și inovarea¹⁷. Prin urmare, este esențial ca dobândirea de competențe sporite (formate în străinătate) să poată aduce beneficii țărilor de origine în momentul în care migranții se întorc acasă. Recunoașterea calificărilor și validarea competențelor pot sprijini acest proces.

Pentru a sprijini efectele pozitive ale circulației creierelor, factorii de decizie au responsabilitatea de a elabora măsuri și politici care să sprijine fluxurile migratorii echilibrate, ceea ce contribuie la dezvoltarea economiei și a societății în general, consolidează dimensiunea socială a educației și promovează integrarea și coeziunea europeană. Este necesar ca aceste evoluții în materie de politici să fie sprijinite de o bază solidă de date concrete, prin elaborarea unor sisteme cuprinzătoare de urmărire a parcursului absolvenților de învățământ terțiar și de EFP pe plan național și prin îmbunătățirea disponibilității unor date comparabile la nivelul UE pentru a se permite efectuarea unor analize comparative mai aprofundate ale rezultatelor în ceea ce privește absolvenții. În plus, este esențial ca politicile de succes să contribuie la o discuție și la o înțelegere mai ample ale costurilor și beneficiilor liberei circulații¹⁸.

¹¹ Studiu realizat în contextul Noii agende pentru competențe în Europa. Comisia Europeană. Sursă: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223>.

¹² Studiu privind circulația forței de muncă calificate. Comisia Europeană. ICF (2018).

¹³ Hasselbalch, Jacob. *The European Politics of Brain Drain: A Fast or Slow-Burning Crisis?* (Politica europeană privind exodul creierelor: o criză rapidă sau lentă?) *Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation* (2017)

¹⁴ Albert Bollard, David McKenzie, Melanie Morten, Hillel Rapoport. *Remittances and the Brain Drain Revisited: The Microdata Show That More Educated Migrants Remit More* (O nouă perspectivă asupra legăturii dintre remiteri și exodul creierelor: microdatele arată că migranții mai educați efectuează un volum mai mare de remiteri) (2009).

¹⁵ Comunicarea Comisiei Europene privind migrația și dezvoltarea (2005).

¹⁶ Gibson, McKenzie: *Eight Questions about Brain Drain* (Opt întrebări despre exodul creierelor). Banca Mondială (2011).

¹⁷ Studiu privind circulația forței de muncă calificate, Comisia Europeană. ICF (2018).

¹⁸ Studiu privind circulația forței de muncă calificate. Comisia Europeană. ICF (2018).

În acest sens, investițiile strategice sporite în educație, cercetare și inovare, precum și crearea de instrumente și alocări adecvate în cadrul fondurilor și al programelor europene și naționale pot spori calitatea și atractivitatea educației, pot crea condiții favorabile pentru cercetare și, prin urmare, pot atrage și păstra mai multe talente. În special, fondurile structurale și Fondul de coeziune sunt instrumente esențiale orientate înspre reducerea disparităților regionale în ceea ce privește veniturile, bunăstarea materială și oportunitățile. În plus, [d]ouă dintre principalele obiective ale Strategiei Europa 2020, creșterea gradului de ocupare a forței de muncă și îmbunătățirea incluziunii sociale, sunt direct relevante pentru crearea unor condiții favorabile reducerii exodului creierelor”¹⁹.

Este important ca aspectele legate de echilibrarea mobilității transnaționale și a fluxului creierelor în întreaga UE prin crearea de măsuri care să contribuie la o dezvoltare mai uniformă a sistemelor de educație și de cercetare, a economiilor și a societăților, precum și de măsuri care să împiedice irosirea creierelor să fie luate în considerare la dezvoltarea și promovarea spațiului european al educației. Erasmus+ și programul care îi va succeda acestuia vizează stimularea circulației creierelor și a unei mobilități echilibrate²⁰. În plus, inițiativa sa emblematică, cea privind universitățile europene, cu echilibrul geografic vast al acesteia, va contribui la o mobilitate mai echilibrată (fizică, mixtă sau virtuală) și poate servi drept model pentru transformarea structurală, sistemică și sustenabilă a instituțiilor de învățământ superior în universități ale viitorului.

¹⁹ Exodul creierelor în UE: abordarea provocărilor la toate nivelurile, Emil Boc, Comitetul European al Regiunilor, proiect de aviz pentru cea de a 138-a sesiune plenară, 11-12 februarie 2020.

²⁰ Raportul anual pe 2017 al Erasmus+ oferă o analiză a tendințelor în materie de mobilitate din cadrul Erasmus+ la nivel european, care arată că mobilitatea studenților și a personalului în Europa este destul de echilibrată, deși în unele țări este marcată de variații.

Recunoscând educația și cultura ca elemente „esențiale pentru construirea unor societăți caracterizate prin coeziune și favorabile incluziunii, precum și pentru sprijinirea competitivității noastre”²¹ și ținând seama de măsurile adoptate recent în direcția creării spațiului european al educației²², miniștrii sunt invitați să reflecteze asupra temei circulației creierelor ca forță motrice pentru spațiul european al educației, în special în ceea ce privește întrebările de mai jos.

1. Ce combinație de politici este necesară pentru a asigura o circulație echilibrată a creierelor în spațiul european al educației și cum pot fi mobilizați actorii relevanți de la nivel local, regional și național pentru a atinge acest obiectiv?
2. Ce se poate face la nivel național și european pentru a sprijini în continuare potențialul puternic al inițiativei privind universitățile europene de a contribui la circulația echilibrată a creierelor în spațiul european al educației?
3. Cum pot fi utilizate fondurile, programele și instrumentele de finanțare europene pentru a elabora și a pune în aplicare politici care, drept consecință, ar îmbunătăți circulația echilibrată a creierelor? Aveți la nivel național exemple de măsuri pe care le implementați?

²¹ Concluziile Consiliului European din 14 decembrie 2017. EUCO 19/1/18 REV 1.

²² Comunicarea privind consolidarea identității europene prin educație și cultură. COM(2017) 673 final. Comunicarea privind construirea unei Europe mai puternice: rolul politicilor în domeniul tineretului, educației și culturii. COM(2018) 268 final. Concluziile privind trecerea la o viziune a unui spațiu european al educației. JO C 195, 7.6.2018. Recomandarea privind promovarea recunoașterii reciproce automate a calificărilor dobândite în cadrul învățământului superior și a celor dobândite ca urmare a absolvirii unui ciclu secundar superior de învățământ și formare, precum și a rezultatelor perioadelor de învățare petrecute în străinătate. JO C 444/1, 10.12.2018. Recomandarea privind o abordare globală a predării și învățării limbilor. JO C 189/15, 5.6.2019. Rezoluția privind dezvoltarea în continuare a spațiului european al educației pentru a sprijini sisteme de educație și formare orientate către viitor. JO C 389/1, 18.11.2019.